

nusprendė ir atėityje derinti veiksmus renkant atskirus abiejų valstybių valdovus, teikti abipusę karinę pagalbą. Sudariusi šią sąjungą, viena valstybė be kitos šalinio negalėjo rinkti savo valdovo.

1499 m. – Gdanske išspausdinta Vilniaus kapitulos kanau-ninko Martyno spaudai Lietuvoje parengta pirmoji knyga – „Agen-da“. Joje pateikti bažnytinio apeigų aprašymai su maldų tek-stais vietiniams liturginiams poreikiams tenkinti.

XV a. – pabaiga Lietuvos gyvenama teritorija buvo gerokai išsiplėsta, apgyvendinta daug tuočių žemių – Uplnemunė, Ėiaurės Lietuva, Baltijos pajūris ties Palanga, žemės palei Prūsų sieną – ið viso apie 25 tūkst. km²; lietuvių etninė teritorija pasiekė 80–100 tūkst. kilometrų. Etninėje Lietuvoje gyveno daugiau kaip 0,5 mln. gyventojų. Tuo metu kilo bent aštuonios upkreeiamųjų ligų epidemijos. Funduota apie 130 parapijų bažnyčių. Krokuvos universitete širaiðė beveik 400 studentų ið Lietuvos.

XV a. – XVI a. – Lietuvos valstybė, susikūrusi XIII a., XV–XVI a. pasiekė didžiausią politinę galią ir sėksetėjimą, sukūrė originalų teisyne – Lietuvos Statutą, valstybės valdžios organą – Ponų tary-bą ir kt. valstybines institucijas.

Apie XVI a. – Iki pat Baltijos jūros gyvenę kurðiai perėjo prie lietuvių kalbos, nors dalis jų, ypač Maþojoje Lietuvoje gyvenusio kurðio, ir toliau kalbėjo kurðio kalba.

XVI a. – Pėmaitija buvo suskirstyta į 29 (kartais nurodomas skaičius 28) pavietus.

XVI a. – Pėmaitijos kultūriniam gyvenimui, ŗvietimui didelę átaką darė Reformacija.

XVI a. vidurys. – Pėmaičių vyskupystėje buvo 38 bažnyčių.

XVI AMPIUS

1506 m. sausio 24 d. – Þygimantas buvo vainikuotas Lenkijos karaliumi.

1500 m. geguþės 3 d. – Vyko Lietuvos karas su Maskva.

1500–1503 m. – Kilo naujas pasienio karas su Maskvos valsty-be. Tai antrasis karas tarp Lietuvos ir Rusijos.

1500 m. liepos 14 d. – Lietuvos kariuomenė buvo sutriuðkinta ties Dniepro intaku Vedroða (Smolensko žemė). Kariuomenės vadas kunigaikðtis Konstantinas Ostrogioðkis pateko į maskvėnų nelaisvę.

1501 m. kovo 1 d. – Deðimėiai metų sudaryta sąjunga tarp Lietuvos valdžios, Livonijos ordino magistro, Rygos arkivyskupo, Tartu, Saremos, Kurðo ir Talino vyskupų, nukreipta prieš Rusiją.

1501 m. spalio 3 d. – Pasiraðytas Melniko aktas – Lietuvos ir Lenkijos santykius apibrėþiantis dokumentas.

1501 m. – Lietuvos didysis kunigaikðtis Aleksandras iðrinktas Lenkijos karaliumi.

1501 m. spalio 23 d. – Melnike Lietuvos didysis kunigaikðtis ir Lenkijos karalius Aleksandras, dalyvaujant Lietuvos atstovams, patvirtino Lenkų rinkiminio Seimo nutarimą Lietuvą ir Lenkiją su-jungti į vieną valstybę.

1501 m. lapkrėio mėn. Rusija pasiekė reikšmingą pergalę ties Mstislavliu prieš Lietuvos kariuomenę,

1501 m. Vilniaus vyskupas Albertas Ťaboras skundėsi, kad Lie-tuvos bažnyčių klebonai nemoka lietuviškai

1503 m. kovo 28 d. – Sudarytos paliaubos su Maskva deðeriems metams.

1503 m. – Uþ paramą kariaujant su Maskva iðvartijams þy-dams leista sugrąþti į Lietuvos Didþiąją Kunigaikðtystę. Valdovas

Vasara Uþtrakyje. Danutės Mukienės nuotrauka

Aleksandras savo skolę negrąþino, nors kiti skolininkai turėjo atiduoti viskà.

1503 m. – Lietuvos didikai Brastos (Bresto) seime nepatvirtino 1501 m. – Melniko susitarimą.

1503 m. rugsėjo 6 d. – Aleksandras privilegija atleido Vilniaus miestà nuo karo prievolės.

1503–1522 m. – Vilnius buvo aptvertas beveik 3 km ilgio mūri-ne siena.

1505 m. – Totorių kariuomenė pasiekė lietuviðkas Lietuvos Di-dþiosios Kunigaikðtystės žemes.

1505 m. – Paralyþiuotas mirė Lietuvos didysis kunigaikðtis ir Lenkijos karalius Aleksandras – paskutinis Lietuvos valdovas, mo-kėjæs lietuviškai.

1506 m. – Lietuvà uppuolė totoriai.

1506 m. spalio 20 d. – Þygimantas II Senasis (Kazimiero sūnus) iðrinktas Lietuvos didþiuoju kunigaikðčiu, vėliau – Lenkijos karaliumi.

1506–1548 m. – Lietuvos Didþiojo kunigaikðcio ir Lenkijos ka-raliaus Þygimanto senojo (Kazimiero sūnaus) valdymo metai.

1507 m. – Lietuvos didysis kunigaikðtis ir Lenkijos karalius Þygimantas II Senasis suteikė privilegiją Brastos (Bresto) þydams. Joje nurodytos visos þydų teisės, laisvės ir pareigos. Ði privilegija tapo etalonu visoms Lietuvos valstybės þydų bendruomenėms.

1507–1508 m. – Vyko pirmasis Lietuvos karas su Maskvos Didþiąja Kunigaikðtyste XVI a.

1507 m. – Buvo panaikintas draudimas Lietuvoje staėiatikiams statyti naujas cerkves ir vienuolynus.

1508 m. spalio 8 d. – Lietuva ir Rusija sudarė amþinà taikà 1503 m. – paliaubų sąlygomis.

1508 m. – Kunigaikðtis Mykolas Glinskis sukėlė maiotà prieš Lie-tuvos didþiąją kunigaikðtį rusiðkose Lietuvos žemėse, papradė Maskvos pagalbos. Maiotà numalðinus, Mykolas Glinskis pabėgo į Maskvą.

1512–1522 m. – Vyko antrasis LDK karas su Maskva XVI a. – 1513 m. – m. gruodþio 13 d. – Vilniuje, prie Ðv. Jonų bažnyčių, buvo ásteigta parapiinė Vilniaus miesto mokykla. Tai ispano kunigo Petro Roizijus Vilniuje ákurta antroji didesnė mokykla.

1514 m. – LDK þydams suteikta pagrindine laikoma privilegija.

1514 m. vasara – M. Glinskiui ákalbėjus, Smolensko tvirtovės águlà prisidėti prie maskvėnų, jø kariuomenė po ilgos apgulties gana netikėtai upėmė Smolenskà.

1514 m. rugsėjo 8 d. – Ávyko Orðos mūðis. Jame 1507 m. ið

(Nukelta į 20 p.)

(Atkelta iš 19 p.)

nelaisvės pabėgusio kunigaikščio Konstantino Ostrogiškio vadovaujama Lietuvos kariuomenė sutriuškino maskvėnus.

1514 m. – Lietuva ir Livonija sudarė „Ampinos taikos“ sutartį, taėiau draugiškumas tarp dū kaimyniū ėmė blėsti.

1514 m. – Buvo patvirtinti „Nuostatai Vilniaus ir Trakū vaivadijū dvarū valdytojams“. Juose nurodyta, kaip tvarkyti didpiojo kunigaikščio, t. y. valstybės, ūkā.

1517 m. – Europoje prasidėjās reforma-cijos judėjimas pasiekė Lietuvā.

1519 m. – Parađyta Lietuvos ir Pėmai-ėiū Didpiošios Kunigaikštystės kronika, va-dinamasis Platesnysis (arba Vidurinis) Lie-tuvos metrađėiū sāvadas.

1520 m. – Ā Lenkijos Karalystā uđdraus-

ta āvepti Martyno Liuterio knygas.

1520 m. – Parađomas Lietuvos metrađtis (Bychovco kronika).

1520 m. rugpjūėio 1 d. – Gimė būsima-sis Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenki-jos karalius bygimantas Augustas.

1522 m. rugsėjo 9 d. – Sudarytos LDK paliaubos su Maskvos Didpioja Kuni-gaikštyste.

1522–1525 m. – Prasidėjo Pranciūkaus Skorinos leidybinė veikla. – Jis Vilniuje ākū-rė pirmajā spaustuvā Lietuvoje.

1522 m. – Vilniuje išspausdinta pirmoji knyga – „Mađoji kelioniū knygelė“.

1522 m. gruodpio 4 d. – Lietuvos bajori-ja pasiekė, kad bygimantas Augustas būtū pripapintas Lietuvos sosto paveldėtoju po tevo mirties.

1523 m. – Lenkijos mieste Krokuvoje bu-

vo išspausdinta Mikalojaus Husoviano poema „Giesmė apie stumbro iđvaizdā, piaurumā ir medpioklā“ (*De statura, feritate ac venatione bisonis carmen*), kurioje aukštinentami Vytauto Didpiojo valdymo laikai, giriamas lietuvio darbūtlumas, poetizuojama Lietuvos gamta.

1524 m. – Atidaryta didelė popieriaus dirbtuvė Vilniuje.

1525 m. – Ākurta pasaulietinė Prūsijos kunigaikštystė (Lenkijos vasalė).

1525–1528 m. – Prūsijos lietuviai pri-ėmė reformacijā, tapo liuteronais.

1525 m. – Pasirodė Lietuvos kanclerio Alberto Gođtauto memorialas karalienei Bonai Sforcai. Jame sāmokslu priedū Lietuvos valstybā kaltinamas Lietuvos etmonas, ku-nigaikštis rusėnas (iš Ukrainos) Konstanti-nas Ostrogiškis ir jo tautieėiai.

1526–1532 m. – Prastėtos paliaubos tarp Lietuvos ir Maskvos.

1526 m. – Vilniaus vyskupijos sinodo nutarimais pareikalauta Evangelijā ir kitus rađtus aiđkinti lietuvio ir lenkū kalbomis, prie didesnio bāpnyėio steigti parapines mokyk-las. Ėiame ir vėlesniuose sinoduose (1538, 1542, 1546 m.) svarstyta apie reformacijos idėjū plitimo pavojū Lietuvai.

1526 m. – Lietuvos ponū taryba bygi-mantui II Senajam pasiūlė savo sūnū vaini-kuoti Lietuvos karaliumi. Dėl to lenkū ponai privalėtū sugrāpinti kadaise Vytautui Didpio-jam imperatoriaus siestā karaliaus vainikā.

1527 m. – Āvyko Olānais mūdis. Lie-tuvos kariuomenė sumuđė Krymo totorius.

1527 m. kovo 25 d. – Sudarytos paliau-bos su Maskva.

1527 m. – Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius apribojo pėmaitijos se-niūno valdpioā, daugumā valseio ėmė valdy-ti asmeniūkai. Tai buvo atsakas ā padāpnė-jusius pėmaiėiū bajorū skundus, kad jū seniūnas piktnaudpioja valdpioā, vykdo netei-sėtas, per dideles rinkliavas.

1528 m. – Vilniaus Seimas nusprendė ā karā pasiešti vienā raitelā iš āduoniū bajoro turimū ūkininkū tarnybū, mađiau ar nieko neturā ā karā privalėdavo joti vieni.

1528 m. – Āvyko Lietuvos Didpiošios Ku-nigaikštystės kariuomenės surađymas. Tai pirmasis didesnis Lietuvos gyventojū sura-đymas. Remiantis juo, apskaiėiuota, kad et-ninėje Lietuvoje tuo metu turėjo gyventi ne mađiau kaip 750 tūkst. ėmoniū.

1528 m. – Uđdraustas lietuvio kalbos var-tojimas bāpnytinėse krikūtijimo apeigose.

1529 m. – Sudaryta Lietuvos ir Livoni-jos sutartis sienoms nustatyti.

Varniai. Danutės Mukienės nuotrauka

1529 m. spalio 18 d. – bygimantas Augustas Lietuvoje be lenkų piniuos paskelbtas Lietuvos didþiuoju kunigaikðeiu.

1529–1541 m. – Galutinai nustatytos Lietuvos sienos su Livonija (Lietuva ir Livonija pasiraðe naujà sienos delimitavimo sutartà. Pagal ją paþymeta dabartinei su Latvija artima siena).

1529 m. rugsėjo 29 d. – Ásigaliojo Pirmasis Lietuvos Statutas – raðytinës teisës normø sisteminis rinkinys. Jis teisiðkai áformino valstybës santvarkà, valdþios ir valdymo organus, teisingumo ir teisëtvarkos sistemà, privilegijuotà bajorijos padetà, pradėjo valstybës þemio partikuliarizmo teisinà likvidavimà.

1529 m. – Lietuvos didysis kunigaikðtis ir Lenkijos karalius iðleido „Nuostatus þemaitijos þemei“ ir pataisytus bei papildytus „Nuostatus Vilniaus ir Trakø vaivadijò valdovo dvarø valdytojams“. Juose skatinama atsiradusà produktø, ypaè grūdø, pertekliø parduoti rinkoje uþ pinigus.

1530 m. – Ásteigta savarankiðka Vienuoliø bernardinø Lietuvos provincija.

1530 m. – Vilniuje sudegë Vytauto statyta gotikinë katedra.

1530 m. vasario 20 d. – Tëvui dar esant gyvam, bygimantas Augustas buvo karūnuotas Lenkijos karaliumi.

1532 m. – Nutrūko Hanzos pirkliø kontoros, varþiusios prekybos plëtøjimà, veikla Kaune.

1534–1537 m. – Vyko treëiasis LDK karas su Maskvos Didþiaja Kunigaikðtyste XVI amþiuje. Buvo atsiimtas Gomelis, taèiau kitas senosios Rusios þemes, vadinamàjà Uþdnieprà, Maskvos valstybë laikë tvirtai iki pat Livonijos karo.

1534–1538 m. – Senosios katedros vietoje Vilniuje pastatyta nauja renesanso stiliaus katedra.

1536 m. – Patvirtintas naujas Vilniaus miesto statusas.

1539–1542 m. – Vilniuje gyveno ir dirbo ðvietëjas Abraomas Kulvietis. Jis ásteigë pirmàjà aukðtesniàjà mokyklà (reformatø) mieste ir jai vadovavo, skleidë reformacijos ir humanizmo idëjas. Vilniaus vyskupas Povilas Alðëniðkis privertë uþdaryti ðià mokyklà. Tada A. Kulvietis pasitraukë á Prūsijà (Karaliauèiø).

1539–1542 m. – Reformacijos pradþia Lietuvoje.

1537 m. kovo 25 d. – Sudarytos LDK paliaubos su Maskva.

1537 m. – Vilniuje ásikurë lenkiðkasis karaliaus dvaras.

1543 m. – jis buvo pagausintas iki 43 asmenø, sudaryta moteriðkoji dalis. Lietuviðkasis dvaras turėjo 19 asmenø.

1540 m. – Vilniuje atidaryta patrankø liejykla.

1542 m. – LDK valdþios dekretu uþdrausta skelbti Katalikø baþnyèios pasmerktà religijà.

1544 m. – bygimantas Augustas apsigyveno Vilniuje.

1544 m. spalio 6 d. – bygimantas Augustas ið LDK ir Lenkijos valdovo bygimanto Senojo gavo teisæ valdyti LDK kaip tëvo vietininkas.

1544–1569 m. – þemutinës pilies rûmuose buvo sukaupia turtinga biblioteka. – Rûmuose Veikë pilies teatras.

1544 m. – Ásteigtas Karaliauèiaus universitetas

1547 m. sausio 8 d. – Karaliauèiuje iðleista pirmoji lietuviðka knyga – Martyno Maþvydo „Katekizmasa prasti þadei“ („Katekizmas“).

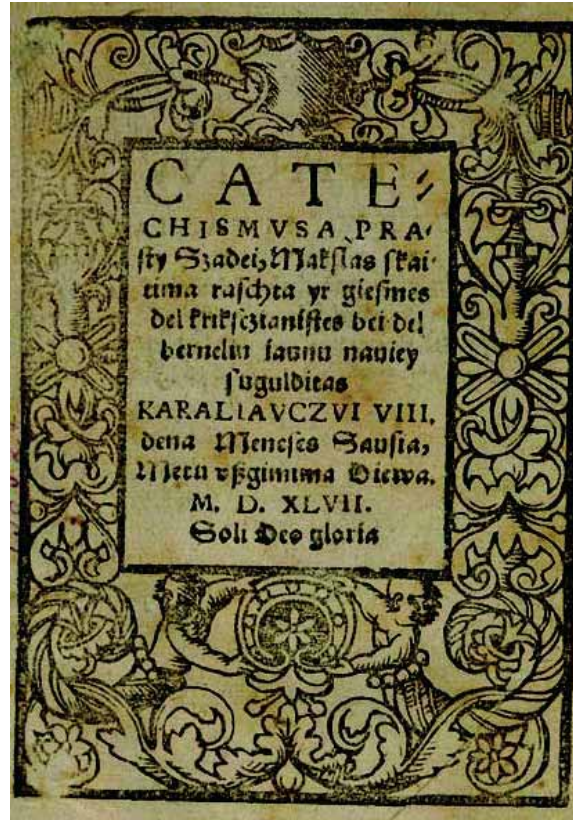
1547 m. – bygimantas Augustas susituokë su Barbora Radvilaite.

1547 m. – bygimantas Augustas pasiraðe privilegijà, patvirtinanèià visos Lietuvos luomø teises ir laisves.

1557 m. rugsėjo 14 d. – Pasvalyje tarp Lietuvos ir Livonijos buvo paraðyta sutartis, nukreipta prieš Rusijà.

1548 m. balandþio 1 d. – Mirë bygimantas II Senasis.

1548 m. – Po bygimanto II Senojo mirties Lietuvos Didþiuoju

Martyno Maþvydo „Katekizmas“. Nuotraukos reprodukcija ið RKIC archyvo

kunigaikðeiu ir Lenkijos karaliumi tapo bygimantas Augustas.

1548–1572 m. – Lietuvos didþiojo kunigaikðeio ir Lenkijos karaliaus bygimanto Augusto (bygimanto Senojo sūnaus) valdymo laikotarpis) valdymo laikotarpis. Jis pilnateisiu valdovu tapo 1548 m.

1550 m. – Mykolas Lietuvis (manoma, kad valdovo sekretorius Venclovas Mikalojaitis) jaunajam LDK ir Lenkijos valdovui bygimantui Augustui paraðe pamokantà traktatà „Apie totoriø, lietuviø ir maskvèno paproèius“ (*De moribus tartarorum, lithuanorum et moschorum*).

XVI a. – vidurys Vilniaus vyskupystėje veikë 259 parapinës baþnyèios. þemaièiø vyskupystėje – 43.

1550 m. gruodþio 7 d. – Barbora Radvilaitë buvo karūnuota Lenkijos karalienë.

1551 m. geguþës 8 d. – Mirë bygimanto Augusto þmona, Lenkijos karalienë Barbora Radvilaitë.

1551 m. lapkrièio 27 d. – Lietuvos miestams ir miesteliams uþdëtas sidabrinës mokestis.

1555 m. – Vilniuje susiformavo liuteronø bendrija.

1557 m. – LDK pradëta ágyvendinti Valakø reforma. Jos metu ið pagrindø pertvarkytas þemës ūkis. 1555 m. buvo paskelbti Valakø reformos nuostatai. Valdovo dvaruose valakais (valakas – 21,38 ha) matuoti þemæ pradëta dar 1547 m. – Vëliau tai savo dvaruose padarë karalienë Bona Sforca. – Per 20 metø savo þemes valakais

(Nukelta á 22 p.)

Vilniaus arkikatedra. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 21 p.)

išmatavo didikai, bajorai pėmvaldžiai, baņnyėia. Vykstant reformai, pėmė buvo skirstoma į gerą, vidutinišką, blogą ir labai blogą. Vienos gyvenvietės ūkininkų pėmės buvo sujungtos į taisyklingą plotą, kuriame kiekviena šeima galėjo paimti po vieną iš trijų rėpių sudarytą valaką pėmkenėiams, vasarojui ir pūdymui. Tuo laikotarpiu Lietuvoje visiškai išsigalėjo trilaukė sėjomaina. – Apylinkėje išsibarsėsius ūkininkų sodybos buvo sukeltos į vieną kaimą, prie centrinio kelio (gatvės), matininkų nubrėpto per valakais išmatuotą apylinkės pėmą. Vykstant reformai valstybės įpdo pajamos išaugo, remiantis skirtingais apskaiėiavimais, apie 4–8 kartus. Labai pabrango dirbama pėmė: 1540 m. ganyklos ir arimo kainų santykis buvo 1:1; 1560 m. – 1:1,5.

1557 m. – Sudaryta Pasvalio sutartis tarp LDK ir Ordino

1558–1583 m. – Vyko Livonijos karas (Lietuvos karas dėl Livonijos): 1558 m. Rusijos kariuomenė puolė Narvą, Tartu, Talliną. Lietuva pradėjo ginti Livoniją. Vėliau prisidėjo Lenkija, savus interesus gynė Danija ir Ėvedija.

1569 m. liepos 1 d. – Liubline Lietuvos Didžioji kunigaikštystė ir Lenkija sudarė unija (karaliaus ją patvirtinto 1569 m. liepos 4 d.), kuria sudaryta nauja valstybė – Abiejų Tautų Respublika) Lietuvos-Lenkijos valstybė).

1569 m. liepos 4 d. – Lenkijos karalius patvirtino Liublino uniją.

1559 m. rugpjūčio 15 d. – Livonijos Ordina globojo ir saugojo bygimantas Augustas.

LDK XVI–XVII ambiuje. Pėmelapio reprodukcija iš RKIC archyvo

1559 m. – Seime bajorai buvo atleisti nuo kai kurių muitų.

1569 m. – XVI a. – II p. buvo suformuotas bendras Lietuvos ir Lenkijos valstybės Seimas su vienoda rinkimo ir ėaukimo tvarka, vienos sudėties ir kompetencijos.

1560 m. – Vyko LDK karas su Maskva dėl Livonijos.

1561–1562 m. – Suiro Livonijos valstybės konfederacija.

1561 m. lapkriėio 28 d. – LDK prisijungė Livonija: Vilniaus sutartimi Livonijos pėmės buvo prijungtos prie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, o vėliau – ir prie Lenkijos Karalystės.

1561–1583 m. – Antrasis karo dėl Livonijos etapas. Kariavo Rusija, LDK ir Ėvedija.

1562 m. – Rusijos caro Ivano IV Rūsėiojo kariuomenė, siekdama užimti rusiškas teritorijas, užpuolė Lietuvą.

1563 m. – Mikalojaus Radvilos Juodojo spaustuvėje išspausdinta Brastos biblija lenkų kalba.

1563 m. lapkriėio 1 d. – Ąvyko Varėduvos Seimas. Jame buvo vedamos derybos dėl Lenkijos ir LDK unijos.

1563–1570 m. – Vyko Ėiaurės karas.

1564 m. – Rusų kariuomenė užėmė Polocką, iškilo grėsmė Vilniui.

1564 m. – Etmonas Mikalojus Radvila Rudasis sumuėė rusų dalinius prie Ūlos.

1564 m. – Vyko Lietuvos bajorų derybos su lenkais dėl naujos unijos.

1564 m. – LDK buvo vykdoma Lietuvos teismų reforma: kiekviena pavieta buvo ėsteigtas pėmės, pilies ir pakamario teismas.

1564 m. – Buvo priimti prieš reformaciją nukreipti Tridento baņnytinio susirinkimo (vyko 1545–1563 metais) nutarimai.

1564–1566 m. – LDK teritorija suskirstyta į 26 pavietus ir 13 vaivadijų.

1564 m. sausio mėn. 1564 m. vasario mėn. Ąvyko Orėdos mūdis. Jo metu buvo sustabdytas Rusijos skverbimasis į LDK.

1565 m. – Buvo ėsteigti pavietų seimeliai, kurie tapo vietinės bajorų politinės organizacijos pagrindu.

1565 m. – Lenkijos ir Lietuvos reformatų bendrija skilo į kalvinistų ir arijonų.

1566 m. – Sudaryta Gardino sutartis (Lietuvos sąjunga su Lietuva), pagal kurią Livonija tapo Lietuvos provincija.

1566 m. kovo 11 d. – Priimtas Antrasis Lietuvos Statutas. Jis sudarė sąlygas galutinai susiformuoti bajorų luomui, pradėti Ąbaujinti valstieėius. Statutas ėvirtino ir kitas XVI a. – vidurio reformas, stipriai praplėė bajorų teises.

1567 m. vasara Buvo atliktas išsamiausias Lietuvos padauktinės bajorų kariuomenės suraėymas.

1596 m. – Vilniaus vyskupas V. Protaseviėius į Lietuvą iš Vakarų Europos pakvietė atvykti jėzuitus.

1569 m. sausio 10 d. – 1569 m. rugpjūčio 12 d. – Vyko Liublino Seimas (bendras Lietuvos ir Lenkijos feodalų Seimas).

1569 m. liepos 1 d. – Lietuvos ir Lenkijos bajorija Liubline sudarė Liublino uniją. Jos pagrindu sukurta bendra LDK ir Lenkijos valstybė – Abiejų Tautų Respublika (Lietuvos-Lenkijos valstybė) su vienu renkamu valdovu, seimu, bendra užsienio politika. Lietuva turėjo atskirą Lietuvos teisą, valdymo aparatą, finansus, kariuomenę. Tai jai garantavo pakankamai didelę autonomiją jungtinėje valstybėje.

1569 m. liepos 4 d. – bygimantas Augustas patvirtino Liublino unijos aktus.

1569–1795 m. – Lietuvos-Lenkijos valstybė valdė bendras Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius.

1569 m. – Lietuvoje pradėjo kurtis jėzuitai, Kristaus karių brolijos nariai. Jų pagrindinis tikslas buvo apginti popiežių, atveikti reformacijos judėjimą, atnaujinti Katalikų Bažnyčią.

1570 m. – Vilniuje įsteigta jėzuitų kolegija (aukštesnioji mokykla).

1570 m. – Arijonai buvo paskelbti eretikais ir pradėti persekioti.

1570 m. – Pasirašytas Sandomiro susitarimas. Jis trumpam laikui suvienijo didžiąją dalį Respublikos (bendros Lietuvo-Lenkijos valstybės) protestantų.

1570 m. – Trejiems metams pasiektos Lietuvos ir Lenkijos paliaubos su Maskva.

1571 m. – Jėzuitai Vilniuje įkūrė pirmąją gimnaziją.

1572 m. liepos 7 d. – Mirė Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Švygimantas Augustas. Su jo mirtimi pasibaigė lietuvių kilmės Gediminaičių dinastija (gyvavo nuo 1316 m.).

1572–1573 m. – Pirmasis tarpuvaldis po Švygimanto Augusto mirties. Prasidėjo laisvai renkamo valdovų laikotarpis.

1573 m. – Priimtas Varšuvos konfederacijos aktas – visų nekatalikų tikėjimo laisvės įstatymas.

1573–1574 m. – Henrikas Valua – pirmasis išrinktas Lietuvos-Lenkijos valstybės valdovas.

1573 m. gegužės 20 d. – Pasirašyti Henriko artikulai (*Pacta conventa*) – karaliaus sutartis su renkami bajorija, konkretūs valdovo įsipareigojimai bendrai Lietuvos-Lenkijos valstybei.

1573 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Henriko Valua valdymo laikotarpis.

1573 m. gegužės 20 d. – Henrikas Valua grąžo tėvynę ir ten tapo karaliumi, nes Prancūzija, mirus karaliui Karoliui IX (Henriko Valua broliui) buvo likusi be valdovo.

1574–1576 m. – Antrasis tarpuvaldis LDK ir Lenkijos bendroje valstybėje.

1575–1589 m. – Birbuose pastatyta pirmoji Lietuvoje bastioninė pilis.

1576 m. – Baltarusiai Mamoniečiai Vilniuje įsteigė spaustuva.

1576 m. – Po ilgesnio laikotarpio, kai Lietuva neturėjo valdovo, ir kelių mėnesių prancūzo Henriko Valua valdymo, Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliumi ir išrinktas Transilvanijos vaivada Steponas Batoras.

1576–1586 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Stepono Batoro valdymo laikotarpis.

Vilniaus universitetas 2011 m. Danutės Mukienės nuotrauka

1576 m. – Vilniaus vaito Augustino Rotundo pastaba „lietuviai pamilo lenkų kalbą“ liudijo apie sparčią Lietuvos bajorų polonizaciją. Lenkėjo ir rusėnų (gudų) bajorai.

1577 m. – Susiformavo Vilniaus konvokacijos – savitas Lietuvos Seimas, išreikšęs Lietuvos suverenitetą.

1577 m. lapkričio 5 d. – Sudaryta sutartis su Turkija. – Šia sutartimi Turkija įsipareigojo neleisti Krymo totoriams puldinėti Lietuvos-Lenkijos valstybės.

1577 m. gruodžio 16 d. – Sudaryta taikos sutartis su Dancingo (dabar – Gdansk, Lenkija) miestu.

1585 m. – Raseiniai tapo nuolatinė bajorų seimelių ir teismų rinkimosi vieta.

1578 m. – LDK išgalėjo Tridento visuotinio Katalikų bažnyčios susirinkimo nutarimai. Jie sudarė sąlygas jėzuitų veiklai.

1578 m. – Lietuvoje buvo reorganizuota kariuomenė.

1579 m. balandžio 1 d. – Jėzuitų pastangomis buvo įkurtas Vilniaus universitetas (akademija): Lietuvos didžiajam kunigaikščiui ir Lenkijos karaliui Steponui Batorui pasirašius privilegiją, Vilniaus jėzuitų kolegija reorganizuota į universitetą – Vilniaus jėzuitų draugijos akademiją ir universitetą. Iš pradžių jame veikė Teologijos ir Filosofijos fakultetai. Pirmasis universiteto rektorius buvo Petras Skarga.

1579 m. – Stepono Batoro pygis ir pergalė prieš Maskvos caro kariuomenę

1581 m. – Rygos miestas prijungtas prie Lietuvos. Lietuva gavo prieigą prie Baltijos jūros per Rygos uostą.

1581 m. kovo 1 d. – Įsteigtas Vyriausiasis LDK tribunolas. Jam Abiejų Tautų Respublikos valdovas perdavė savo teisę nagrinėti bajorijos apeliacines bylas. Vyriausiasis LDK tribunolas turėjo posėdžiauti Vilniuje, Trakuose, Naugarduke ir Minske.

1581 m. – Padėtas pagrindas Varnių kunigų seminarijai. Lėšas patalpoms statyti skyrė vyskupas Merkelis Giedraitis.

1595 m. – Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės teritorijoje išleista pirmoji lietuviška knyga. Tai buvo į lietuvių kalbą išverstas Ledesmos Katekizmas. Knygą išvertė, spaudai parengė Varnių kanauninkas Mikalojus Daukša. Šiam darbui jį paskatino Šv. Merkurijaus vyskupas Merkelis Giedraitis. Katekizmas buvo skirtas Šv. Merkurijaus vyskupystei.

1582 m. – Išleista Lietuvos kronikininko, istoriko Motiejaus Strijkovskio spaudai parengta „Lenkijos, Lietuvos, Šv. Merkurijaus ir visos Rusijos kronika“ lenkų kalba.

1582 m. – Lietuvos-Lenkijos valstybėje iš viso buvo apie 7,5 milijonai gyventojų. Pagal jų skaičių ši valstybė užėmė 6 vietą Europoje.

1582 m. sausio 15 d. – 1582 m. karaliaus Stepono Batoro vadovaujama Lietuvos ir Lenkijos kariuomenė pergalingai užpaigė

1583 m. – Sudarytos Pliuso paliaubos tarp Švedijos ir Rusijos. Livonijos žemės tapo bendra ir laisvai valdoma Lietuvos ir Lenkijos teritorija (kondominiumas). Livonijos karo pabaiga.

1586 m. gruodžio 12 d. – Gardine mirė

(Nukelta į 24 p.)

(Atkelta ið 23 p.)

sunkiai sirgæs Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikðtis Steponas Batoras.

1587 m. – Lenkijos ir Lietuvos valdovu buvo iðrinktas Ðvedijos sosto pëdinis Zigmantas Vaza. Jis buvo þygimanto Augusto seserënas.

1587–1632 m. – Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didþiojo kunigaikðio Zigmanto Vazos valdymo laikotarpis.

1587–1668 m. – Vazø dinastijos valdymo laikotarpis.

1588 m. – Vilniuje, Mamoniø spaustuvelyje, iðspausdintas Treëiasis Lietuvos Statutas kanceliarine slavø kalba.

1588 m. – Patvirtintas Treëiasis Lietuvos statutas.

1589 m. sausio 6 d. – Iðsigaliojo Treëiasis Lietuvos statutas. Juo patobulinta teisinio normø kodifikacija, atvirtintos bajorø teisës ir valstieøø ábaudþiavinimas, ávesta mirties bausmë ir upø nekilmingo

þmogaus nuþudymà. Ðiame Statute Lietuva apibûdinama kaip savarankiøka valstybë, turinti savo valdovà, didþjà kunigaikðtã ir kitus suverenumo atributus (pvz., draudimas ne Lietuvos pilieëiams ásigyti Lietuvoje nuosavybæ prieðtaravo Liublino unijai). Treëiasis Lietuvos Statutas galiojo iki 1840 metø.

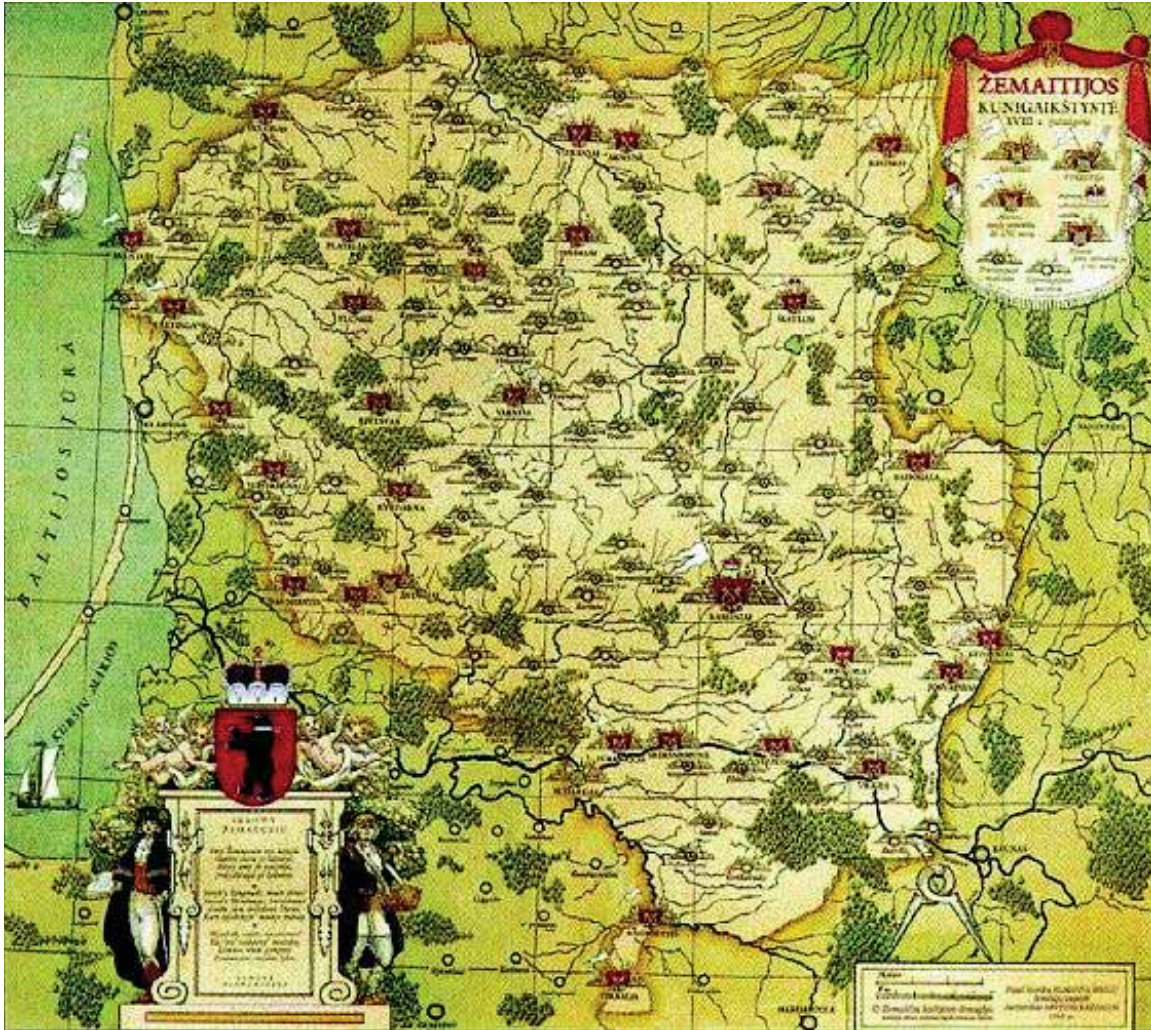
1590 m. – Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didþiojo kunigaikðio Zigmanto Vazos nurodymu kazokai suraðyti á registrus.

1590 m. gruodþio 2 d. – Varðuvos seime valstybës iþdas buvo atskirtas nuo valdovo iþdo.

1591 m. liepos 10 d. – Agresyvûs katalikai Vilniuje sudegino evangelikø reformatø baþnyëià, namus, mokyklà ir prieglaudà. Tai reiðkë religinio pakantumo ir tolerancijos pabaigà Lietuvoje.

1595 m. – Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikðtis Zigmantas Vaza buvo karûnuotas Ðvedijos karaliumi.

1595 m. – Buvo iðleistas Mikalojaus Daukðos „Katekizmas“ (pirmoji Lietuviøka knyga, iðspausdinta LDK). Tai „Katekizmo“ vertimas

Bemaitijos kunigaikðtystës þemëlapis. Þemëlapio reprodukcija ið RKIC archyvo

ą lietuvių kalbą su M. Daukdos pratarne. Jos prakalboje Lietuvos bajorai raginami išlaikyti gimtąją lietuvių kalbą, neatsisakyti jos dėl kitų (pirmiausia lenkų) kalbų.

1596 m. spalio 9 d. – Lietuvos Brastoje paskelbta Vakarų ir Rytų bažnyčių unija (tai bažnytinė Brastos unija – sąjunga su katalikais, stačiatikiškais, tačiau patys stačiatikiai suskilo – dauguma tapo unitais, kiti liko stačiatikiais).

1599 m. – Dvedijos Seimas (Riksdagas) nuvertė Zigmantą Vazą nuo sosto. Baigėsi asmeninė Lietuvos ir Lenkijos unija su Dvedija.

1599 m. – Vilniuje išspausdinta Mikalojaus Daukdos lietuvių kalbą išversta Jokūbo Vujeko pamokslų knyga „Postilė“.

XVI a. pab. – XVII a. pr. – Vadovaujant vyskupui Merkeliui Giedraičiui, daug dėmesio skirta bėmaičių vyskupystės organizacijai sutvarkyti.

XVII a. – Bėmaitijoje labai išaugo mokyklų skaičius. Vien iki XVII a. vidurio oficialiuose dokumentuose randama šinių apie 20 tuo metu bėmaitijoje veikusių parapinių mokyklų.

1600 m. – Etninėje Lietuvoje gyveno daugiau kaip 1 mln. gyventojų. Duo laikotarpiu krašte kas septyneri aštuoneri metai kildavo upkreiamųjų ligų epidemijos.

Iki 1600 m. – Prūsijoje ir Lietuvoje buvo išspausdinta trisdešimt pavadinimų knygų lietuvių kalba.

1600 m. – Lietuvos karo su Dvedija pradžia. – Dvedija užėmė beveik visą Livoniją.

XVII AMPIUS

1600–1629 m. – Vyko Lietuvos karas su Dvedija dėl Lietuvos ir Lenkijos valdovo Zigmanto Vazos, padalinto iš Dvedijos karaliaus sosto, teisio atkūrimo ir ginėjamo bėmės Livonijoje.

1601 m. birželio 23 d. – Įvyko Kruoknesės mūdis. Vilniaus vaida Radvila Rudasis atrėmė dvedus, atgavo Cėsio pilą.

1602 m. – Karaliaus Zigmanto Vazos prašomas popiepius Klemsas VIII pripažino karalaiti Kazimierą (1440–1492) Lietuvos didžiojo kunigaikščio (1440–1492) ir Lenkijos karaliaus (1447–1492) Kazimiero Jogailaičio sūnų, dventuojų.

1602 m. – Bėmaitijoje akurtas pirmasis vienuolynas – Kretingoje Jonas Karolis Chodkevičius akurdino pranciškonus.

1604 m. – Pradėta statyti Dv. Kazimiero bažnyčia Vilniuje. Tai vienas pirmųjų baroko stiliaus statinių Lietuvoje.

1604 m. rugsėjo 25 d. – Jonas Karolis Chodkevičius pasiekė pergalę prieš dvedus prie Paidės.

1604 m. ruduo Rusijos caras apsišaukėlis Dmitrijus I, remiamas Ukrainos kazokų, samdinių iš Lenkijos ir Lietuvos, apėngė į Rusijos valstybę.

1605 m. birželio 20 d. – Rusijos caras apsišaukėlis Dmitrijus I užėmė Maskvą ir pasiskelbė caru.

1605 m. rugsėjo 27 d. – Įvyko Salaspilio (Kircholmas, miestas Latvijoje) mūdis. Jame pasiekta didžiausia Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės bei ją parėmusių Lenkijos ir Kuršo kunigaikštystės dalinių, vadovaujamo Lietuvos etmono Jono Karolio Chodkevičiaus, pergalė prieš dvedus XVII a.

1606 m. – Per sukilimą Maskvoje Rusijos caras apsišaukėlis Dmitrijus I buvo nužudytas.

1606–1607 m. – Lenkijoje vyko vidaus karas (bebrpudovskio rokočas). Karo metu vyko opozicijos, nepatenkintos karaliaus Zigmanto Vazos bandymais sustiprinti karaliaus valdžią, maištas (ro-

Paminklas Merkeliui Giedraičiui ir Mikalojui Daukđai Varniuose. Skulptorius Arūnas Sakalauskas. Danutės Mukienės nuotrauka

kočas), pasibaigęs pralaimėjimu. Tačiau nė vienos iš kovojusių grupuočių valstybės reformos planai nebuvo įgyvendinti.

1607 m. liepos mėn. Karolis IX pradėjo puolimą Livonijoje.

1607–1609 m. – Caro apsišaukėlio Dmitrijaus II, remiamo Lenkijos ir Lietuvos didiko, intervencija į Rusiją.

1608 m. – Dvedų kariuomenė užėmė Livoniją iki pat Dauguvos.

1608 m. – Įsteigta Lietuvos jėzuitų provincija.

1609 m. – Lietuvos-Lenkijos kariuomenė užėmė Maskvą. Prasišėjo karas su Rusija.

1609–1618 m. – Vyko Lenkijos ir Lietuvos valstybės karas su Rusija.

1609 m. – Lietuva atgavo visą Livoniją.

1610 m. – Kluošino (miestas Rusijoje) Lenkijos ir Lietuvos valstybės karas su Rusija metu buvo sumušta Rusijos kariuomenė, iš sosto pašalintas į nelaisvę patekęs caras Vasilijus Suiskis. Rusijos bojarinai caru išrinko karaliaus Zigmanto Vazos sūnų Vladislavą. Lenkų, lietuvių kariuomenė apėngė į Maskvą.

1611 m. spalio 16 d. – Sudarytos LDK paliaubos su Dvedija. Dia Taip baigėsi karas su Dvedija Livonijos teritorijoje.

1612 m. – Iš Maskvos buvo išstumta Lenkijos ir Lietuvos kariuomenė.

1613 m. – Išleistas pirmasis LDK bėmėlapis. Dis Amsterdame Lietuvos maršalo Mikalojaus Kristupo Radvilos Nađlaitėlio iniciatyva išleistas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bėmėlapis yra vienas tobuliausių to laikotarpio kartografijos darbų.

1613 m. – Rusijos caru buvo paskelbtas Michailas Romanovas – naujosios dinastijos pradininkas.

1613 m. – Krašiuose (Kelmės r.) ašteigta Jėzuitų kolegija – reikdingiausia XVII–XVIII a. dvetimo aštaiga Bėmaitijoje.

1614 m. sausio 20 d. – Paliaubos su Dvedija pratęstos iki 1616 m. rugsėjo 29 d.

1615 m. – LDK lauko etmonu paskirtas Kristupas Radvila.

1619 m. – Vievyje (miestelis šalia Vilniaus) išleista Meletijaus Smotrickio „Slavų gramatika“, turėjusi didelės atakos rengiant pirmąsias rusų kalbos gramatikas.

(Nukelta į 26 p.)